

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för svenska språket
Svenska som andraspråk
SIS 133, 30 högskolepoäng

Språkutvecklande undervisning i förberedelseklass

Specialarbete, 15 högskolepoäng
Författare: Emelie Palm
Handledare: Tore Otterup
Examinator: Maja Lindfors Wiklund
Vårterminen 2008

Sammandrag

Syftet med studien var att ta reda på hur nyanlända elever utvecklar ett funktionellt andraspråk i en förberedelseklass. Jag ville veta hur lång tid andraspråkseleverna normalt stannar i förberedelseklassen och vilken bedömning pedagogerna gör gällande elevernas språkkunskaper inför utslussningen till vanlig klass. Studien genomfördes utifrån en kvalitativ forskningsmetod, genom intervjuer med pedagoger som arbetar i förberedelseklass och intervjuerna spelades in på band. Syftet var att undersöka vilka undervisningsmetoder som förekommer i förberedelseklasser och som är mest språkutvecklande för andraspråkselever. Resultatet visar att pedagogerna använder liknande undervisningsmetoder vid startperioden för språkinläringen. Men hur eleverna arbetar med övningsuppgifterna skiljer sig mellan skolorna. Pedagogerna med längst erfarenhet utformade undervisningen mot individuella uppgifter och enskilt arbete, till skillnad från pedagogerna med minst arbetslivserfarenhet vars undervisning påminner om ett dialogiskt klassrum som fokuserar på ett socialt samspel mellan läraren och eleverna.

Nyckelord:

Förberedelseklass, andraspråkselever, undervisningsmetoder, språkinläring

Innehållsförteckning

Sammandrag

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
2.	Syfte och frågeställningar	6
3.	Litteratur- och forskningsbakgrund	7
	Förberedelseklassen.....	7
3.1.1.	Mottagandet av nyanlända elever på högstadienivå.....	9
3.1.2.	Modersmålets betydelse för språkinläringen.....	9
3.2.	Teorier om andraspråksinläring.....	10
3.2.1.	Arbeta språkutvecklande.....	11
3.2.2.	En meningsbaserad undervisning.....	12
3.2.3.	Inläring genom interaktion.....	13
3.3.	Språkinläring – en långvarig process.....	14
3.3.1.	Finns det en kritisk period för språkinläring?.....	14
3.4.	Att göra fel är en del av inlärningsprocessen.....	15
3.5.	Skolans roll.....	15
4.	Metod	17
4.1.	Val av metod.....	17
4.1.1.	Tillvägagångssätt.....	18
4.2.	Etik.....	19
4.3.	Validitet.....	19
4.4.	Undervisningsgrupperna.....	19
4.4.1.	Pedagogerna.....	20
5.	Resultat	22
5.1.	Skolans mottagande.....	22
5.1.1.	Utslussning.....	23
5.2.	Språkutveckling för flerspråkiga elever.....	25
5.2.1.	Metoder för inläring.....	27
5.2.2.	Hur är en språkutvecklande studiemiljö?.....	28
5.3.	Samarbete med ämneslärare.....	29
5.4.	Modersmålsundervisning.....	30
5.5.	Kan något förbättras på skolan?.....	31

6.	Diskussion	33
6.1.	Förberedelseklassen gynnar elevernas språkinläring.....	33
6.2.	Hur en språkutvecklande undervisning kan se ut.....	34
6.2.1.	Undervisningsmetoder.....	36
6.3.	Slutsats.....	37
6.4.	Förslag till vidare forskning.....	39

Referenser

Bilaga – Intervjuguide för pedagoger

1. Inledning

Inom lärarutbildningen och svenska som andraspråk har jag studerat språkutveckling i och på ett andraspråk för elever med annat modersmål än svenska. Jag har valt att fördjupa mina kunskaper ytterligare genom att skriva en uppsats om hur pedagoger förhåller sig till att arbeta i förberedelseklass på grundskolan. Det vanligaste är att nyanlända elever börjar i svensk skola med få eller inga kunskaper i svenska och placeras oftast av den anledningen i förberedelseklass för att utveckla grundläggande kunskaper i språket.

För att man ska kunna utveckla det svenska språket krävs det att svenskundervisningen är av god kvalitet. Jag vill därför ta reda på vilka metoder som ligger till grund den mest effektiva undervisningen. Dessutom vill jag kartlägga hur undervisningen i förberedelseklass utformas och vad den kan få för resultat för andraspråksinläringen vilket jag ser som verkligt intressant och väsentligt att forska kring.

I den här uppsatsen vill jag belysa hur pedagogerna arbetar med språkutveckling och framföra vilka undervisningsmetoder som enligt lärarna ger positiva inlärningsresultat. Tanken är att lyfta fram lärarnas insatser för andraspråks elevernas språkutveckling i förberedelseklass.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur pedagoger i förberedelseklass arbetar för att utveckla elevernas svensk-kunskaper samt belysa vilka metoder som enligt lärarna fungerar som kunskaps- och språkutvecklande. Dessutom vill jag undersöka om undervisningen präglas av ett dialogiskt samspel mellan elever där man betraktar lärande som social samverkan eller en monologisk språkanvändning som går ut på att eleven utvecklas genom individuellt arbete. Forskningsfrågorna behandlar pedagogernas syn på en språkutvecklande undervisning och vilka undervisningsmetoder som resulterar i positiva resultat vid inläringen av andraspråket svenska.

Mina frågeställningar är följande:

- Hur kan en språkutvecklande undervisning i förberedelseklass se ut?
- Vilka undervisningsmetoder eller arbetssätt använder pedagoger för att utveckla elevernas svensk-kunskaper?
- Under hur lång period studerar eleverna i förberedelseklass innan de slussas ut till "vanlig klass"?
- Anser pedagogerna att undervisning på modersmålet gynnar elevernas språkinläring?

3. Litteratur- och forskningsbakgrund

I detta kapitel redogörs för tidigare forskning kring språkutvecklande undervisningsmetoder inom svenska som andraspråk. I kapitlet presenteras också organisationsformen förberedelseklass och de elever som påbörjar sin svenskundervisning där. Jag anknyter till väsentlig forskning och presenterar relevanta delar av kursplanen för svenska som andraspråk.

3.1. Förberedelseklassen

Eleverna i en förberedelseklass har ett annat modersmål än svenska och behöver en anpassad undervisning för att klara av den kunskapsmässiga nivån. Syftet är att utveckla ett funktionellt språk för att så småningom kunna slussas ut till ordinarie skolklass. Men tiden i förberedelseklass varierar och med rätt medel har eleverna i förberedelseklass stora möjligheter att bli goda talare av målspråket.

Individer som har levt i Sverige under större delen av sitt liv, men växt upp i en miljö med begränsad exponering av det svenska språket, är i större behov av grundläggande färdigheter än flerspråkiga elever som dagligen möter svenskan i omgivningen. Samma sak gäller för elever som levt i Sverige under en kort period men inte lärt sig grundkunskaper i språket. De behöver också placeras i förberedelseklass (Sjöqvist & Lindberg 1996:88). Det vanligaste är dock att nyanlända elever börjar i förberedelseklass vilket innebär att eleven inte har ett etablerat andraspråk eller grundläggande kunskaper i målspråket. Det förekommer ibland att nyanlända elever inte har tidigare skolgång från hemlandet och är i behov av läs- och skrivinläring även på sitt modersmål för att kunna knäcka läskoden på svenska. Modersmålets betydelse för andraspråksinläringen återkommer jag till senare i uppsatsen (3.1.4.).

För elever som påbörjar svenskundervisningen högre upp i skolåldern är skolsituationen mer komplex än om den påbörjas vid en tidig ålder, mellan noll och sju år. Det beror på att andraspråks elever ska lära sig ett nytt språk under en kort period och samtidigt ta igen all kunskap som jämnåriga svenska elever tillägnat sig under hela uppväxttiden. Dessutom ska andraspråks elever följa jämnåriga kamraters ämnesundervisning och befinna sig på samma kunskapsnivå som de svenska eleverna (Bergman 2000:26). Elever som börjar på högstadiet och med språkkunskaper på nybörjarnivå får stora problem med att förstå högstadiets lärobokstexter som påminner mer om ett skriftspråkligt vardagspråk än de texter som elever möter i låg- och mellanstadiets läroböcker. Ämnestexterna på högstadiet är av svårare karaktär för att underlätta övergången

till gymnasial studienivå men problemet är när andraspråkseleverna befinner sig på baskunskapsnivå nära talspråket och inte kan begripa texterna (Wikström 1996:132). I kursplanen för svenska som andraspråk i grundskolan står följande;

Syftet med utbildningen i ämnet svenska som andraspråk är att eleverna skall uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket som är i nivå med den som elever med svenska som modersmål har. Ytterst är syftet att eleverna skall uppnå förstaspråksnivå i svenska. Därmed får de förutsättningar att kunna leva och verka i det svenska samhället på samma villkor som elever med svenska som modersmål (Skolverkets hemsida, kursplanen i svenska som andraspråk).

För att uppnå en nivå som motsvarar förstaspråksnivå i svenska bör undervisningen anpassas efter varje enskild elev och den nivå som eleven uppnått i dagläget (Hyltenstam 1993:7). Elevens ankomstålder kan hänga samman med hur lång tid det tar att hinna ifatt jämgamla kamrater och för att uppnå infödd nivå i målspråket. Viberg (1993:67) hävdar att inlärare som vid ankomsten till Sverige är mellan 12 och 15 år beräknas uppnå infödd nivå i skolans läsämnena inom en period av sex till åtta år. De eleverna tillhör den åldersgrupp som kräver mest tid till fullständig språkbehärskning.

I en mångkulturell klass finns olika behov att tillgodose. Andraspråkselever på högstadiet, som jag har inriktat min studie på, kan ha skilda åsikter om livsåskådningsfrågor som exempelvis kulturella skillnader, religion och hedersrelaterat våld. Eleverna i förberedelseklassen behöver få utlopp för sina tankar genom att samtala om detta liksom om rötter och identitetsutveckling. Klassläraren borde uppmana till kulturkrockar och utmana eleverna till att berätta om olika kulturer för att förebygga fördomar och samtidigt utveckla språket. Eftersom eleverna i förberedelseklassen kommer från varierande bakgrunder anser Nordheden (1996:56) att mångkulturella elever utvecklar sitt andraspråk om de får ge utlopp för sina kulturella bakgrunder i undervisningen. Kursplanen för svenska som andraspråk tydliggör att språk och kultur är förenade och ska tas tillvara i den svenska undervisningen.

Språk och kultur är mycket nära förbundna med varandra. Elever med ett annat modersmål är mer eller mindre delaktiga i två kulturer. Kultur i vid bemärkelse innebär ett komplicerat nätverk av osynliga normer, regler och förhållningssätt. Centralt i ämnet svenska som andraspråk är att synliggöra likheter och skillnader mellan ursprungskulturens och det svenska samhällets synsätt och värderingar för att eleverna skall förstå den värdegrund den svenska skolan och det svenska samhället vilar på (skolverkets hemsida, kursplanen i svenska som andraspråk).

Elever som vuxit upp med svensk kultur har andra förkunskaper än andraspråkseleverna som ofta har en annan kulturell världsuppfattning än svensktalande barn. Andraspråkselevernas olika bakgrund kan ses som en tillgång i undervisningen eftersom de har förkunskaper som infödda svenskar

inte har. Genom att diskutera skillnader mellan språken kan en ömsesidig förståelse för olika kulturer skapas. Sjöqvist och Lindberg (1996:103) påpekar betydelsen av att ta tillvara på elevernas tidigare erfarenheter och använda dessa i undervisningen för att eleverna ska få möjlighet att utvecklas både språkligt genom att samtala om sina rötter och känslomässigt genom att utveckla empati för andra kulturer.

Elever som läser svenska som andraspråk har fått sina första språkliga erfarenheter och kunskaper i och på ett annat modersmål än svenska. Att de har andra förkunskaper än elever med svenska som modersmål är kännetecknande för ämnet, och därför skapas inom ämnet förutsättningar för att kunna utveckla sitt andraspråk till så hög nivå som det är möjligt. Därmed kan också utvecklingen mot aktiv tvåspråkighet stödjas (Skolverkets hemsida, kursplanen i svenska som andraspråk).

3.1.1. Mottagandet av nyanlända elever på högstadienivå

Arvidsson m.fl. (1996:15) påpekar att det ska finnas rutiner för hur nya elever tas emot på skolorna. Innan en nyanländ elev börjar sin första skoldag i förberedelseklass bestämmer skolledningen tid för möte mellan pedagogen och eleven. Med hjälp av tolk besvarar eleven ett antal frågor som skolan måste ha kännedom om samt eventuell annan information som kan vara värdefullt för den fortsatta skolgången. Eleven berättar om sin skolbakgrund från hemlandet och om inflyttningen till Sverige samt om hon har några sjukdomar som skolan bör känna till. Under det här tillfället skapas den första kontakten med klassläraren som introducerar eleven in i klassgemenskapen. Perioden för vistelsen i förberedelseklass är begränsad och förhoppningen är att eleverna utvecklar ett funktionellt andraspråk inom loppet av *ett år* men tidsåtgången skiljer sig åt från elev till elev. Det är vanligast att eleverna stannar i förberedelseklass så lång tid som läraren anser är nödvändigt (Arvidsson m.fl. 1996:4).

3.1.2. Modersmålets betydelse för språkinläringen

Skolorna förutsätter att elever som kommer till Sverige i skolåldern har en utvecklad bas och utbyggnad *på modersmålet* genom studievana från hemlandet, men det är inte självklart att verkligheten ser ut så. Hyltenstam (1993:11) hävdar att ett främmande språk blir lättare att lära sig när inläraren behärskar ett eller flera språk förutsatt att personen ifråga får en daglig språklig stimulans i båda språken. Om eleverna vid tidpunkten för andraspråksinläringen redan har ett etablerat vokabulär på modersmålet kan tiden i svensk förberedelseklass stimulera båda språken eftersom många ord kan överföras från förstaspråket till andraspråket (Lightbown & Spada 1999:164).

Axelsson (2004:523) anser att elevernas identitet stärks när de får möjlighet att utveckla kunskaperna även på modersmålet. Eftersom elevernas kulturella bakgrund ofta betyder mycket kan de med modersmålsundervisning både behålla och stärka banden till modersmålet och kulturen.

3.2. Teorier om andraspråksinläring

Det finns två skilda teorier om andraspråksinläring som särskilt haft inverkan på undervisningen i den pedagogiska skolverksamheten. Den inläringsteori som går ut på att lärande sker i samarbete och interaktion har ett *sociokulturellt perspektiv* på lärande och studier kring detta baseras på Vygotskijs forskning om att inläring sker i socialt samspel med andra personer (Gibbons 2006:24ff). Den andra teorin kallas för ett *behavioristiskt perspektiv* på lärande med en traditionell föreställning om hur man lär ut ett andraspråk. Teorin bygger på Piagets teori om att elever utvecklar språket individuellt och inte genom socialt samspel mellan elever och lärare (Dysthe1996:54). De pedagoger som lägger tonvikten på att undervisa utifrån en traditionell undervisningsform anser att elever utvecklas genom att laborera med språket på egen hand och isolerat utan fokus på interaktion. Idag finns ingen känd forskning som helhjärtat förespråkar att ett språk lärs in genom individuellt arbete där kontakten med omgivningen sker via imitation och observation. Men precis som förstaspråksinlärare imiterar även andraspråksinlärare omgivningen för att memorera och omforma vad de hört andra säga. Imitation kan till viss del bidra till att nya ord produceras men inläring av ett andraspråk förutsätter att den som utövar språket själv besitter en aktiv roll och deltar i samtal (Sjöqvist & Lindberg 1996:80).

Oavsett om inläraren imiterar omgivningen eller inte kommer denne att producera egna meningar som är ett bevis på att inläraren lärt sig *delar* av språkssystemet. Det är därmed ingen lämplig metod att lära sig språket från grunden genom att imitera andra eftersom målspråket inte nödvändigtvis utvecklas i snabbare tempo på det sättet än för inlärare som nästan inte imiterar. Däremot kan imitation vara en lämplig metod för äldre inlärare på en avancerad språknivå vars syfte är att träna uttal (Lightbown & Spada 1999:161ff).

Många forskare förespråkar Vygotskijs inläringsteori om en språkutvecklande undervisning som sker bäst genom interaktion och inte den behavioristiska som bottnar i en individuell undervisningsform. Lightbown och Spada (1999:141) hävdar att uttal och ordförråd främst utvecklas genom att inläraren befinner sig i miljöer bland människor som talar målspråket och i situationer när inläraren uttrycker sig naturligt. Men de påpekar även att det finns några kända faktorer som styr inläringen av ett andraspråk oavsett vilka undervisningsmetoder som tillämpas. De faktorer som generellt styr över resultatet kring inläring är inlärarens ålder som har visat sig ha en viss betydelse vid språkinläring men även motivation, självförtroende och genetiska

anlag är sådana faktorer som kan inverka positivt på inläringen (Lightbown & Spada 1999:68).

Lightbown och Spada (1999:61) refererar till Mark Patokowskis (1980) studie om vad åldern innebär för accenten hos inlärare som påbörjar andraspråksinläringen i högstadieåldern. Patokowskis resultat visar att inlärare som började sin andraspråksinläring före 15 års ålder kunde tala utan brytning. Men det finns ett samband mellan motivation och goda resultat vid andraspråksinläring. Lightbown & Spada (1999:56) menar att inlärare som strävar efter att tala utan brytning och som är villiga att lägga ner mycket tid på andraspråket samt besitter en stark vilja till att lära sig språket så fort som möjligt kommer med största sannolikhet att bli goda talare på kort tid. Samtidigt påpekar Lightbown och Spada (1999:163) att det alltid kommer att finnas grupper med ovanligt motiverade elever som utvecklas i snabbare takt än andra elever. I alla grupper är elevernas ålder, arvsanlag och individuella inlärningsstilar en påverkan över inläring och styr över lag det slutgiltiga resultatet.

3.2.1. Arbeta språkutvecklande

För elever som ska lära sig det svenska språket som ett andraspråk är det första steget i inlärningsprocessen att fastställa elevens baskunskaper i det svenska språket. Grundläggande kunskaper som inläraren måste uppnå är följande:

- förstå ett språkligt innehåll genom att lyssna aktivt samt att förstå en skriven text
- kunna *producera* en skriven text samt att utveckla en förmåga att anpassa språket i samtalet efter olika situationer (skolverkets hemsida, kursplanen i svenska som andraspråk)

Att döma av ovan beskrivna kunskaper och färdigheter är grundläggande kunskaper att kunna höra och förstå vad andra säger och samtidigt begripa vad man läser genom att kunna författa ett skrivet dokument i någon form. Båda punkterna är självklara mål för en andraspråkselev att uppnå men för en nybörjare i språket där hela språkssystemet är obekant är speciellt den andra punkten som beskrivits ovan mycket komplex att behärska redan vid inledningsfasen av inlärningsprocessen. Att uppnå baskunskaper i språket kan upplevas som en svår och mödosam uppgift som kräver mycket tid och energi från inläraren och speciellt för de elever som börjar skolan utan att förstå ett ord svenska (Bergman 2000:24).

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling (Lpo94 2006:13).

Läraren i svenska som andraspråk är medveten om det försprång som svenska elever har gällande ordförråd och språkliga färdigheter och därför ska undervisningen anpassas efter de förutsättningar som andraspråkseleverna har. För elever på nybörjarnivå är det första steget i inlärningsprocessen att lära sig bokstavskombinationer mellan ljud och bokstav och för många andraspråkselever är inläringen av det svenska ljudsystemet ett stort problem. Parallellt med att ordförrådet ökar kan eleven arbeta med utbyggnaden. Bergman (2000:24) anser att följande färdigheter ingår i utbyggnadskunskaper;

- ett utökat ordförråd med flera stilvalörer (synonymer)
- en bredare kunskap om grammatik - val av tempus och pronomen
- att variera språket genom olika grammatiska former som förfluten tid, nutid och framtid

Det ultimata är att öka svårighetsgraden i arbetsuppgifterna till en nivå som utmanar elevens befintliga kompetensnivå för att kontinuerligt utveckla utbyggnaden.

3.2.2. En meningsbaserad undervisning

För att bli goda talare av målspråket är grundregeln att individen får ett rikt inflöde och får höra hur språket är uppbyggt genom att vistas i miljöer där språket talas och genom att lyssna på omgivningens röster (Sjöqvist & Lindberg 1996:80). Andraspråkselever kan få mycket goda språkliga kunskaper om svårighetsgraden befinner sig på en nivå som motsvarar elevens kognitiva och kunskapsmässiga mognad. När eleverna får möjlighet att tillsammans med både lärare och andra elever utveckla meningsfulla aktiviteter genom att använda språket till att uttrycka tankar och funderingar (inflöde) innebär det att eleverna genom ett aktivt samarbete kan uttrycka nya grammatiska strukturer (utflöde). Samarbetsövningar hjälper eleverna att på ett naturligt sätt fråga, bekräfta eller omvärdera vilket ger en mening för inläringen. Då eleverna genomför samtalsövningar måste de fokusera på *hur* man säger något och ha mindre fokus på *vad* man faktiskt säger (Lightbown & Spada 1999:122).

Lightbown och Spada (1999:150ff) hävdar att inflöde och utflöde utvecklas bäst om undervisningen är meningsbaserad, vilket betyder att eleverna snarare koncentrerar sig på innehållet i språket än på formen. En formbaserad undervisning där lärarens feedback går ut på att korrigera elever innebär ett lägre

inflöde och sämre utflöde än om interaktionen mellan lärare och elev är meningsbaserad. Men självklart går det inte att undvika att undervisa utifrån båda ovan nämnda former. Utmaningen är att finna en balans mellan menings- och formbaserad undervisningsmoment och då ska man beakta karaktärsdrag som motivation och likheter mellan förstaspråk och andraspråk. Gruppsammansättningen av elever styr lärarens val av vilken typ av undervisningsform som ska tillämpas men ett varierat inflöde ger de bästa förutsättningarna för att lyckas uppnå goda resultat i språket.

3.2.3. Inläring genom interaktion

Språkutveckling sker i allra högsta grad även utanför skolans väggar genom att man exempelvis beger sig ut och vandrar i naturområden med syftet att sätta ord på naturföremål och kartlägga naturen i den nära omgivningen. Andraspråkselever får utrymme till att utöka sitt ordförråd genom att känna, lukta och smaka på allt de hittar i naturen. Naturutflykter kan genomföras tillsammans med infödda svenska barn vilket bidrar till språkinläringen. Båda grupperna samarbetar för att lära sig vad man kan och inte kan äta i naturen och lär sig samtidigt att skilja på olika svamp- och bärsorter. Därefter dokumenterar eleverna alla nya ord i sina skrivböcker inför uppföljningsarbetet i klassrummet och sedan är det upp till varje pedagog att avgöra hur långt man är villig att arbeta med naturorden. För några andraspråkselever är skog och natur en skrämmande plats som de inte vistas mycket i men regelbundna utflykter kan bidra till en positiv syn på naturen. Undervisningen ska naturligtvis anpassas efter varje elevs åldersnivå och det är betydelsefullt för eleverna att skriva ner och samtala om vad de upplevt (Nordheden 1996:66).

Att undervisningen genomsyras av samtal och diskussion är den viktigaste faktorn för att eleven ska uppnå en nivå i språket som kan jämföras med infödda talares språkbehärskning. Men för att undervisningen ska ge bästa resultat krävs ett gediget planeringsarbete av läraren. Gibbons (2006:43) påpekar betydelsen av tydliga genomgångar inför en uppgift eftersom eleverna i förberedelseklass ofta har ett litet ordförråd som kräver tydliga instruktioner för att lyckas med att utföra en uppgift. Genomgångarna i förberedelseklass är ofta tidskrävande men är det viktigaste momentet för att få igång eleverna med sin gruppuppgift. Undervisningssituationen ska kräva att alla elever är delaktiga genom att alla i gruppen bidrar med kunskap. Det innebär att uppgiften ska vara kognitivt anpassad för att engagera alla elever till att vara delaktiga i uppgiften. Ett bra knep för att få hela gruppen att delta är att tydligt förklara att varje elev har ett ansvar för gruppuppgiften och att gruppen - inte läraren - ställer individuella krav som är viktiga för slutprodukten (Gibbons 2006:49). Diskussioner om ämnen som intresserar eleverna innebär att de får möjlighet att ge utlopp för sina

funderingar och kan utveckla språket i ett naturligt sammanhang (Nordheden 1996:75).

3.3. Språkinläring – en långvarig process

Efter en tid i förberedelseklass är det viktigt att det framgår vilka framsteg och prestationer som eleverna åstadkommit individuellt och i grupp. Även om utvecklingsprocessen visat sig ta längre tid än väntat är det ändå viktigt att eleven inser att en positiv språkutveckling faktiskt har skett och samtidigt förstå vilka krav som rimligen kan förväntas av eleven att uppfylla i fortsättningen. Här måste skolan och andraspråksläraren vara tydlig och påpeka för inläraren att se realistiskt på inlärningsprocessen, eftersom det tar lång tid att lära sig ett nytt språk. Eleven måste inse att det krävs mycket tid och engagemang för att låta som en infödd talare och måste våga utnyttja talutrymmet i skolan för att öva på den språkliga kompetensen. Men det är lika viktigt att använda språket i offentligheten och utsätta sig för miljöer där målspråket i hög grad talas (Lightbown & Spada 1999:68).

Långt ifrån alla inlärare uppnår infödd nivå i andraspråket gällande uttal och artikulation. För en del vuxna inlärare blir det svårt att tillägna sig ett brytningsfritt uttal om man spenderar lite tid på att träna språkliga strukturer som grammatik och uttal (Lindberg 2005:74). Även om inlärare spenderar mycket tid på uttalsperfektion kan de bli besvikna när en påtaglig förbättring inte sker under en kort period. I de flesta fall är det vuxna inlärare som riskerar att inte komma ifrån sin brytning och låta som talare av målspråket. Abrahamsson och Hyltenstam (2004:224ff) anser dock att alla människor har förmågan att lära sig ett nytt språk men inte alla har förmågan att tala som en infödd. De menar att om målet är att tala utan brytning måste perioden för inläringen påbörjas före puberteten, det vill säga om man vill tro på begreppen kritisk period och mognadsbegränsningar.

3.3.1. Finns det en kritisk period för språkinläring?

Abrahamsson och Hyltenstam (2004:221ff) hävdar att det finns en gräns för hur mycket inflöde en människa kan bearbeta innan de biologiska begränsningarna tilltar. Perioden för maximal språkinläring kallar de för *den kritiska perioden* som sker under tiden från två års ålder fram till puberteten. Det betyder att efter en viss ålder avtar hjärnans mognad och utvecklingen minskar. Men frågan om det verkligen existerar en kritisk period debatteras fortfarande i forskarvärlden eftersom man är oense i frågan om mognadsbegränsningar. Däremot är forskare eniga om startperioden för språkinläringen som mycket viktig för att uppnå infödd slutnivå i målspråket. Yngre inlärare med en startålder lägre än sju år

tenderar att automatiskt utveckla en språkbegåvning som kan jämföras med en infödd talare, vilket dock förutsätter daglig exponering av målspråket och normala inlärningsförhållanden. Vuxna inlärare eller inlärare som påbörjar inlärningsprocessen under puberteten kan kompensera biologisk mognad med olika sociala och psykologiska faktorer och uppnå samma språkbehärskning som inlärare med en startålder på åtta år. Det menar Abrahamsson och Hyltenstam (2004:249) som har observerat att ålder har en viss inverkan på språkinläringen. En hög startålder måste kompenseras med motivation, stor exponering av inlärarspråket svenska och ett etablerat modersmål men även en medfödd begåvning för att lära sig nya språk är en nödvändig egenskap för att uppnå infödd nivå i andraspråket.

3.4. Att göra fel är en del av inlärningsprocessen

När andraspråksspråkinläringen påbörjas uppstår en del grammatiska fel som återkommer under hela inlärningsprocessen. Men att inlärare upprepande gånger producerar diverse språkfel är en naturlig del i inlärningsprocessen och är dessutom nödvändigt för att lära sig ett främmande språk (Lightbown & Spada 1999:119).

Ett vanligt förekommande fenomen är lärare som korrigerar språkfel utan uppföljning. Problemet blir att eleverna inte reflekterar över korrigeringen och fortsätter med andra uppgifter. Lindberg (2005:89) menar att fenomenet innebär förvirring hos andraspråkselever som kan förväxla korrigeringen med en upprepning som ett bevis på att det som eleven sagt var korrekt. Språkfelen markeras genom att läraren markerar en skillnad i satsmelodin där betoningen avslöjar korrigeringen. Men den svenska intonationen tar lång tid för andraspråkselever att lära sig och speciellt om modersmålets uttalsregler skiljer sig från svenskans uttalsregler. Lightbown och Spada (1999:152) anser att elever med samma språkbakgrund producerar autentiska fel och de felen återkommer omedvetet genom att inläraren inte är medveten om att felen begås. Redan vid ett tidigt skede kan pedagogen förhindra att denna situation uppstår genom att lära eleverna vad som skiljer modersmålets språkliga komponenter från målspråket. Vanliga och förekommande fel kan åtgärdas genom samtalsövningar där eleverna kommunicerar med varandra genom att fråga varandra om språkens uppbyggnad.

3.5. Skolans roll

De pedagoger som arbetar med andraspråkselever i förberedelseklass har ett stort ansvar för att varje undervisningsmoment blir språkutvecklande för alla elever. Med lärarens kompetens inom andraspråkutveckling får eleverna

tillgång till en anpassad undervisning för varje enskild elev och en individuell utvecklingsplan för att nå bättre språkbehärskning (Sjöqvist & Lindberg 1996:102).

Eleverna har olika bakgrund och ibland med obearbetade händelser i bagaget och är i behov av en trygg punkt i livet. I skolan kan läraren vara ett stöd dels genom att göra klassrummet till en trygg plats för eleven att vistas i (Lightbown & Spada 1999:163) och dels genom att vara engagerad i elevernas språkinläring. Läraren kan påverka klassrumsklimatet i positiv bemärkelse genom att tillsammans med eleverna sätta upp färdiga arbeten på väggar vilket ger färg och värme till klassrummet. Förberedelseklassen ska vara en trygg plats och inbjuda eleverna till en positiv gemenskap där alla stöttar varandra till att utvecklas och uppnå målen för att lyckas i skolan (Lightbown & Spada 1999:57 och Arvidsson m.fl. 1996:21).

En positiv utvecklingskurva sker om pedagogen bygger upp ett förtroende som genererar större motivation för att nå goda studieresultat. Om eleven litar på sin lärare och känner samhörighet med gruppen höjs självkänslan vilket i sin tur påverkar studieresultaten till det bättre (Arvidsson m.fl. 1996:22).

I klassrumsundervisningen kan läraren på ett naturligt sätt inbjuda eleverna till att ge uttryck för tidigare erfarenheter, kultur och bakgrund som förhoppningsvis innebär att eleverna kommer att respektera varandras kulturella skillnader (Axelsson 1999:27). En behörig lärare inom svenska som andraspråk som har dubbel kulturkompetens kan berika elevernas förståelse för andra människor (Sjöqvist & Lindberg 1996:104).

Elevernas skolframgång påverkas i hög grad av föräldrarnas delaktighet i sitt barns inläring. Därför ska skolan hålla en god och nära kontakt med elevernas vårdnadshavare och när föräldrarna känner sig delaktiga i sitt barns studier hjälper de barnet att nå målen. Lpo 94 (2005:14ff) påpekar att skolan ska ha ett nära samarbete med hemmen för att tillsammans utveckla elevernas lärande.

4. Metod

I detta kapitel beskriver jag mitt tillvägagångssätt för att uppnå syftet med studien. Jag presenterar mitt val av skolor och de pedagoger som aktivt deltagit i min studie samt diskuterar validitet och etiska aspekter för studien.

4.1. Val av metod

Genom att använda mig av en kvalitativ metod i form av djupare närstudier uppnås syftet med min undersökning som är att få en inblick i pedagogernas vardag i förberedelseklass och från deras synvinkel analysera vad de anser om språkinläring och undervisning för elever med svenska som andraspråk (Lagerholm 2005:28).

Studien ska göras på tre mångkulturella högstadieskolor i Göteborg, för att beskriva tre skilda perspektiv på lärande. Anledningen till att jag valt att studera *tre* till antalet är för att kunna presentera svaren så ingående som möjligt i analysen. Med ett begränsat antal intervjupersoner får intervjuerna snarare kvalitet än kvantitet dels genom att jag kan ge mer tid till att planera mötet med pedagogerna och dels större tid till arbetet kring resultat och analys (Kvale 1997:99).

Jag ville göra en undersökning som fokuserar på pedagogernas arbetssätt i förberedelseklass och lyfta fram de metoder som är språkutvecklande för andraspråkselever. För detta syfte var en kvalitativ studie i form av inspelat material att föredra och att samtala med pedagoger från olika skolor lämpligast. Av rent praktiska skäl har samtalen transkriberats och min strategi har varit att spela in intervjuerna för att få mer ingående svar (Lagerholm 2005:31). På detta sätt har jag kunnat delta i samtalen genom att jag inte behövt skriva några anteckningar samtidigt som intervjun genomfördes. Dessutom är ett inspelat material enklare att sammanställa och bearbetningen av resultatet smidigare eftersom jag kan gå tillbaka och lyssna flera gånger på vad som sagts under intervjutillfället (Lagerholm 2005:56).

De pedagoger som deltog i undersökningen fick identiska frågor att besvara men frågorna ställdes i den ordning som föll sig naturligt. Intervjuguiden ska vara underlaget för materialet och besvara mina frågeställningar.

Intervjuerna har spelats in och lagrats i datorn för att underlätta bearbetningen av svaren. Eftersom jag snarare fokuserar på innehållet än språkformen har jag transkriberat intervjuerna mer skriftspråkslikt än talspråkslikt (Lagerholm 2005:33).

Anledningen till att jag valt att inte observera klassrumsundervisningen beror på den begränsade tiden för materialinsamlingen. Det hade varit relevant att observera elever i skolmiljön om jag haft möjlighet att göra det under en längre period. Men inlärningsprocessen tar lång tid och eftersom språkutvecklingen inte sker över en natt menar Lagerholm (2005:108) att forskaren behöver mer än tio veckor på sig för att utföra sina observationer. Om forskaren observerar klassrumsundervisningen under en period på tio veckor hinner eleverna inte uppvisa några generella resultat eftersom det inte händer så mycket med språkinläringen under en sådan begränsad tid.

4.1.1. Tillvägagångssätt

Jag upptäckte tidigt hur svårt det var att få kontaktuppgifter till pedagoger som arbetade i förberedelseklass. De pedagoger som jag fick kontakt med var positiva till att ställa upp på min undersökning. På tre mångkulturella skolor valde rektorerna att inte lämna ut kontaktuppgifter till berörda lärare vilket innebar att jag fick stryka dessa skolor helt och hållet. De tre rektorerna som inte ville bistå med namn och nummer hävdade bestämt att de förde pedagogernas talan när de förklarade att pedagogerna hade många arbetsuppgifter att slutföra innan de kunde ställa upp i min och andras undersökning. Förutom att arbetsbördan var stor hävdade några rektorer att perioden för studien låg fel i tiden. En skola har beslutat att endast delta i studier som utförs av studenter som har VFU-plats på deras skola vilket inte jag hade.

De pedagoger som jag till slut fick möjlighet att kontakta mottog mig med stor välvilja och var positiva till att medverka i min undersökning trots att även de var mycket upptagna med sitt arbete och hade annat i vardagen att lägga sin energi och tid på.

Lagerholm (2005:55ff) påpekar att intervjun ska genomföras på en plats som resulterar i att intervjupersonen känner sig lugn och avslappnad. I en sådan miljö blir samtalet avspänt som kan leda till trovärdiga resultat. Samtliga intervjuer genomfördes därför i klassrumsmiljön för att underlätta pedagogernas redan fullspäckade arbetsscheman. Mitt uppsåt var att få pedagogerna att känna sig bekväma och lugna inför intervjun och undvika en förhörliknande situation. Klassrummet är en plats som många pedagoger känner sig trygg i och var av den anledningen den lämpligaste platsen att genomföra intervjun på. Intervjun inleddes som ett vanligt samtal där frågor emellanåt avlöste varandra vilket påminde om intervjusituationen.

Efter varje intervju sammanställde jag svaren genom att skriva ner resultaten i separata dokument för att få en samlad helhetsbild av de olika intervjuerna. Därefter gjorde jag en sammanställning av pedagogernas svar som redovisas under *resultat* i den här uppsatsen.

4.2. Etik

Anledningen till att jag namnger pedagogerna och skolorna med fingerad form beror på att de intervjuade pedagogerna som deltar vill vara anonyma liksom de skolor de arbetar på. Att intervjun skulle spelas in och sparas fick pedagogerna veta redan vid första kontakten (för att undvika en obekväm situation vid intervjutillfället.)

Alla pedagoger hade samma förutsättningar för att formulera sina svar från intervjuguiden genom en förhandstitt på frågorna några dagar före mötet (Bilaga 1). Det innebär att pedagogerna hade möjlighet att förbereda svaren till intervjun för att ingen fråga skulle bli svår att besvara. Frågorna i intervjuguiden var dels öppna till sin karaktär eftersom min önskan var att få personliga och trovärdiga svar och dels koncentrerade frågor för att få klara svar som avslöjar intervjupersonernas tankar och upplevelser kring det givna ämnet (Kvale 1997:32).

Min ambition är att förhålla mig objektiv och kritisk till det resultat som framkom under varje intervju. Mitt ansvar som tillförlitlig forskare ska därför uppfattas som godtagbar i ett etiskt perspektiv.

4.3. Validitet

En kvalitativ undersökning kan inte jämföras med en kvantitativ forskningsmetod eftersom en kvantitativ studie omfattar en större mängd data från en bredare grupp informanter (Kvale 1997:67ff). Den kvalitativa forskningsmetoden är en forskningsmetod som är mest lämpad för den här undersökningens syfte genom att ett begränsat antal personer deltar i undersökningen. Det innebär att intervjusvaren kan tolkas mer ingående än i en kvantitativ metod (Kvale 1997:99).

En kvalitativ undersökning med ett underlag på fyra pedagoger är dock inte ett tillförlitligt resultat som gäller för pedagoger i största allmänhet och några generella slutsatser kan inte uppvisas. De resultat som ändå presenteras i uppsatsen visar vilka slutsatser som är möjliga att dra utifrån materialet i den här studien.

4.4. Undervisningsgrupperna

Skolorna som deltar i studien finns inom Göteborgsområdet men tillhör olika stadsdelar där majoriteten av befolkningen talar ett annat modersmål än svenska.

Tre av fyra pedagoger som deltar i studien undervisar i förberedelseklass med elever i år sex till år nio. Den fjärde pedagogen Peter arbetar i en ”utslussningsgrupp” som betyder att elever som uppnått målen för godkänd nivå

i förberedelseklass går vidare till en mindre grupp (utslussningsgruppen) vilket underlättar övergången till vanlig klass. I utslussningsgruppen förbereds eleven inför en fortsatt skolgång i vanlig skolklass.

Samtliga skolor som deltagit i studien är högstadieskolor. Dessa skolor kommer i det följande att kallas för Söderskolan, Västerskolan och Österskolan. Språkligt befinner sig alla elever på en nybörjar- eller mellannivå när det gäller kunskaper i svenska.

De undersökta förberedelseklasserna liknar varandra på flera sätt. Elevantalet är mellan 8 och 13 och varje elev talar något annat språk än svenska som sitt modersmål. Bara en elev i Österskolans förberedelseklass har en förälder med svenska som modersmål men saknar språklig stimulans i det svenska språket. En elev på Västerskolan har tillgång till en språklig förebild i hemmiljön men är i behov av grundläggande språkkunskaper i svenska. I varje klass finns någon elev som aldrig tidigare studerat i hemlandet och som inte har ett utvecklat vokabulär på modersmålet. Majoriteten av samtliga andraspråkselever har dock gått i skola innan de flyttade till Sverige.

4.4.1. Pedagogerna

I det här stycket följer en kortare presentation av de fyra pedagogerna som medverkar i undersökningen. Som nämnades tidigare har pedagogerna fått fingerade namn och de presenteras i den ordning intervjun inträffade. Två av fyra pedagoger har lång erfarenhet av undervisning i svenska som andraspråk och två pedagoger har arbetat i grundskolan under en begränsad tid. Samtliga pedagoger har visat ett stort engagemang för min undersökning och visat intresse kring resultat och analys.

Den första intervjun ägde rum på Söderskolan. I förberedelseklassen på *Söderskolan* arbetar Inger och hennes elever går i år sju till år nio. Inger är utbildad pedagog och har varit verksam lärare i 38 år. I botten har hon en folkskollärodbildning och har på senare tid läst till några kurser som ämnet svenska som andraspråk.

Anna och Peter arbetar båda två på *Västerskolan*. Anna är lärare på högstadiets förberedelseklass medan Peter undervisar elever i utslussningsgruppen. Anna utexaminerades hösten 2006 och är behörig grundskollärare i svenska, svenska som andraspråk och specialpedagogik. Även Peter är ny i läraryrket och utexaminerades år 2006. Han är utbildad lärare i samhällskunskap, svenska och svenska som andraspråk. Annas förberedelseklass har beviljats en summa pengar från en statlig stiftelse som kallas för Baylandstiftelsen. Bidraget ska skolan använda för att förbättra inlärningsförutsättningarna för andraspråkselever i stadsdelen.

Gunilla arbetar på *Österskolans* förberedelseklass för elever i år sex till år nio. 1970 studerade hon på folkhögskola och är utbildad matematik- och

svensklärare. Gunilla har i efterhand läst till ämnet svenska som andraspråk och har sedan 1985 arbetat med flerspråkiga elever i förberedelseklass.

5. Resultat

Här presenteras vad som framkommit under intervjuerna med pedagogerna från de undersökta skolorna. Citat som förekommer i texten är autentiska meningar från bandinspelningen som återges i talspråksform. Viss hänsyn har gjorts i fråga om meningsföljd och pauser som i viss mån omarbetats för att underlätta läsförståelsen.

5.1. Skolans mottagande

Den första frågan i ordningen handlar om vilken bedömning skolan gör på nyanlända elever för att fastställa deras kunskaper på modersmålet. Samtliga pedagoger berättar att de gör ett kunskapstest med nyanlända elever men proceduren för bedömning skiljer sig åt något mellan skolorna.

Gunilla berättar att första mötet kan gå till på två sätt. Om eleven har levt i Sverige en period och gått i svensk skola brukar det vanligtvis vara den tidigare läraren som sänder en avisering om elevens kunskaper som visar vad eleven hittills arbetat med. Men ibland händer det att eleven och dennes familjemedlem dyker upp oanmäld på rektorsexpeditionen och önskar att få börja studera på Österskolan. När en sådan situation uppstår finns det vissa bestämmelser om hur skolstarten ska gå till. Det första steget vid inskrivningsprocessen är att Österskolans rektor kallar till ett möte med familjen. På det tidsbestämda mötet presenteras skolsköterskan som går igenom diverse skolhälsopapper för att fastställa elevens fysiska och mentala hälsa. Inför varje möte anlitar skolan *alltid* en tolk även om föräldrarna hävdar att det inte behövs. På varje möte blir det mycket pappersarbete att gå igenom och en tolk underlättar när det svenska språket inte räcker till. Alla berörda ska kunna lämna mötet och förstå informationen som de fått.

När Gunilla får klartecken om en ny elev i förberedelseklassen berättar hon detta när gruppen är samlad så att alla är förberedda på att möta den nya klasskamraten.

När jag får veta att det är någon ny elev som ska börja berättar jag det för gruppen och jag berättar om det är en pojke eller flicka och ungefär vilken klass den eleven ska gå i. Men det kan vi ju inte veta riktigt ännu men jag vet på ett ungefär om eleven ska gå i sjuan eller åttan. Sedan talar jag om vilket språk den här eleven har. Och så brukar vi prata om hur det var första gången man själv kom hit och tala om för varandra hur det var, för det kommer alla ihåg. Sedan bestämmer vi var den nya eleven ska sitta. Eleverna väntar jättemycket på att den nya eleven ska dyka upp och de är förberedda på att det kommer en ny (Gunilla).

Inger på Söderskolan har alltid ett introduktionssamtal tillsammans med den nya eleven, föräldrar och tolk. Först får eleven besvara ett frågeformulär om tidigare skolbakgrund och utifrån svaren på dessa frågor kan eleven antingen placeras i vanlig skolklass eller i skolans förberedelseklass. När Inger med säkerhet vet att en ny elev ska börja i klassen informerar hon de andra eleverna i god tid om den nya elevens ankomst. Ingers kolleger anser att förberedelseklassen behövs på skolan och att det är nödvändigt med en introduktionstid i förberedelseklass istället för att eleven börjar i vanlig högstadielklass. Även rektorn har god förståelse för andraspråkselevernans behov.

Till skillnad från de andra skolorna erbjuder Västerskolan inledande studier på Introduktionseenheten i stadsdelen för att lära sig grundkunskaper i språket. Eleverna studerar en termin på introduktionsskolan, dels för att få grundläggande baskunskaper i språket, dels för att få känna på hur den svenska skolvardagen fungerar. Vid terminens slut medföljer en utvecklingsplan som fungerar som ett stöd inför den fortsatta skolgången på Västerskolan. Därefter har Anna ett överlämningsamtal med eleven för att fastställa vilken språk- och kunskapsmässig nivå eleven befinner sig på för att kunna skraddarsy undervisningen utifrån varje elevs förutsättningar och behov.

Anna anser att det är viktigt att uppmuntra eleverna till att visa upp tidigare arbeten så att eleven förstår att allt man gör i skolan är viktigt och att det man arbetat med innan inte är bortkastat eftersom de har betydelse för den fortsatta inläringen.

De flesta elever som Anna har tagit emot har kommit till förberedelseklassen via Introduktionsskolan, förutom tre elever som börjat i förberedelseklassen direkt vilket är väldigt sällsynt på Västerskolan. Nyanlända elever som börjar på Västerskolan direkt får besvara ett inskrivningsformulär för att man ska kunna fastställa elevens skolbakgrund. Syftet med ett sådant inskrivningssamtal är att få en uppfattning om elevens språkfärdigheter. Även på Västerskolan används alltid tolk.

5.1.1. Utslussning

När det gäller deltagande i klasser utanför förberedelseklassen är pedagogerna överens om att eleverna i tidigt skede ska integreras i andra skolämnen som exempelvis idrott och SO-undervisning. Efter att eleven blivit tilldelad en klasstillhörighet ska eleven börja tillbringa tid i den ordinära klassen. Efter några tillfällen tillsammans med den andra klassen kan läraren bedöma när tidpunkten är rätt för att lämna förberedelseklassen och börja i klassen full tid. Regelbundna besök hos skolklassen är avgörande för tidsperioden för utslussning. Men tiden för utslussning bland skolorna visar sig dock skilja sig åt och kan variera mellan några månader upp till två år.

Anna är noga med att den nya eleven tidigt deltar i klassens undervisning och periodvis följer deras arbete. Studievana och förkunskaper är dock avgörande för tiden till utslussning. Perioden för utslussningsgruppen går fortast för de elever som har goda förkunskaper från hemlandet. På Västerskolan är perioden för utslussning allt mellan en termin till två år *men i regel efter några månader*. Anna är dock undantaget i det avseendet. På Söderskolan märker Inger efter hand hur fort den nyanlända eleven utvecklar sitt ordförråd och tar därefter ställning till fortsatt studiegång i vanlig skolklass. Efter att eleven utvecklat ett basordförråd kan hon delta i skolklassen. Även Inger påpekar att perioden för hur snabbt en elev lär sig svenska är väldigt individuellt och att tiden i förberedelseklass varierar från elev till elev men uppskattningsvis är perioden allt från *några månader upp till två år*. Det finns dock elever som tillbringar alla högstadietar i förberedelseklassen vilket oftast är elever utan tidigare studievana från hemlandet. Inger menar att tiden i förberedelseklass beror helt och hållet på tidigare skolbakgrund och de förutsättningar som eleverna har för att lära sig ett nytt språk.

Den första tiden går eleverna full tid i Ingers förberedelseklass för att få en djup kunskap i alla skolämnen och därefter kan eleverna successivt slussas ut till vanlig skolklass, om de tillägnat sig goda baskunskaper i alla ämnen och har god studievana.

Är man intresserad av idrott så kan det vara början till att vara med idrottsklassen eller så tittar man på ett annat ämne som kan vara lämpligt och så får eleven liksom känna på hur det är i klassen innan man gör den totala utslussningen och följer klassens schema helt. Nu i årskurs sju har eleverna börjat med SO för att känna på vilken svårighetsgrad det ligger på i deras ämnesundervisning. Jag hjälper eleverna och stödjer dem, och eleverna testar att skriva SO-proven så att de förstår vad som fordras av dem (Inger).

Precis som eleverna på Söderskolan kan även eleverna på Österskolan gå i förberedelseklass under hela högstadietiden. När en elev är redo att slussas ut till vanlig skolklass har hon blivit undervisad i *minst två år* i förberedelseklass och Gunilla dementerar att tiden för utslussning beror på flera faktorer som studievana och motivation. Gunillas kolleger kan känna en viss oro över att inte kunna stötta den utslussande elevens fortsatta studiegång eftersom hon inte befinner sig på samma nivå som de andra eleverna i klassen. Sedan en tid tillbaka har Gunilla lyckats få möjlighet till en stödlärare som följer den utslussade eleven under den första tiden i klassen, vilket skänker eleven en viss trygghet inför den nya klassituationen.

När en elev börjar i utslussningsgruppen på Västerskolan skriver Peter en individuell planering för varje elev och uppmuntrar hela tiden eleven till att nå en högre nivå i svenska. Det kan dock bli jobbigt för elever vid betygsättning om de missuppfattar responsen och förväntar sig ett högre betyg efter alla uppmuntrande ord. Peter anser att utslussningsgruppen på Västerskolan är viktig

för elevernas språkutveckling och speciellt för de elever som inte har någon studievana från ursprungslandet innebär utslussningsgruppen en bredare ämnes- och språkkompetens än en direkt övergång till vanlig klass. Målet är att snabbt få ut eleverna till de vanliga klasserna och det har visat sig att utslussningsgruppen är mycket omtyckt av andraspråkseleverna som helst vill stanna kvar där. Eftersom många elever känner en väldigt stark trygghetskänsla i utslussningsgruppen, kan det vara svårt att få ut dem helt i klasserna.

5.2. Språkutveckling för flerspråkiga elever

När Anna började arbeta på Västerskolan fick hon möjlighet att utforma undervisningen som hon själv ville. Vid varje terminsstart är hon med och utformar elevernas scheman. Hon vill se till att gruppen får samlade timmar så att alla elever börjar skoldagen samtidigt och går ut på rast vid samma tidpunkt för att undvika en splittrad grupp. Hon menar att skolarbetet blir roligare om hela gruppen är samlad för att tillsammans lösa språkutvecklande uppgifter.

Om eleverna kommer och går som de önskar vid olika tidpunkter är inte en hållbar situation i längden. Det är jätteviktigt att jobba med trygghet och grupp-känsla och stärka den personliga utvecklingen och därför är det inte bra att ha en grupp där det kommer någon elev här och någon där... (Anna).

Annas förberedelseklass är unik på det sättet att man har samma schema för alla elever. Det är ett fenomen som bara förekommer på Västerskolan förberedelseklass. Både Inger och Gunillas scheman är anpassade efter elevernas klassscheman. Det beror på att eleverna i gruppen börjat i förberedelseklassen vid olika tillfällen och har hunnit olika långt i sin språkutveckling vilket dock är vanligt i förberedelseklasser. Inger menar att hennes grupp tillsammans ansvarar för att den nya eleven ska känna sig väl mottagen i gruppen. Den första dagen presenterar sig kamraterna och berättar för den nya eleven om vilket land man kommer ifrån. Undervisningen blir därefter i individuell form.

Inger börjar med att demonstrera det konkreta som finns inne i klassrumsmiljön. Ordklasserna får mest utrymme den första tiden och för att lära sig verben använder Inger hela sitt kroppsspråk samt använder tavlan som stöd genom att rita för att eleven ska förstå substantiven. Den första tiden arbetar eleven överlag med bilderböcker som innehåller mer bilder än text. Eleverna i gruppen har personliga arbetsuppgifter och arbetar individuellt med sitt basmaterial. De löser sina uppgifter självständigt men det finns även böcker med texter som man kan diskutera tillsammans i grupper. Liknande arbetssätt finns i Gunillas förberedelseklass. Skillnaden är att Gunilla fokuserar mer på matematik än på ordklasser.

Den första tiden i Gunillas förberedelseklass arbetar eleven överlag med matematik och räkneord. Gunilla lär eleven addition, subtraktion och

matematiska begrepp. Parallellt med matematikuppgifterna fokuserar eleven på pragmatiska begrepp som är grundläggande fraser i det svenska språket. Därefter samtalar Gunilla och den nya eleven om konkreta ord som finns i klassrummet. Om eleverna har en gemensam klassgenomgång skriver eleverna ner det som Gunilla skriver på tavlan dels för att lära sig språket och dels för återkoppling och upprepning. Övningarna är mestadels individbaserade med fokus på individuella läs- och skrivuppgifter. När klassen gör gruppövningar använder Gunilla böcker från andra skolämnen men även egna böcker som finns till hands i klassrummet. En vanlig dag arbetar alla elever med sina skoluppgifter och Gunilla går runt och hjälper. Gunilla försöker hjälpa varje elev så gott det går med de olika uppgifterna och upplever att den extrainsatta läraren underlättar trycket.

Eleverna i Peters utslussningsgrupp fortsätter med den undervisning som eleverna i Annas förberedelseklass arbetar med men på en svårare nivå. Peter försöker att väcka intresset för läsning genom att arbeta mycket med läsförståelse. Gruppen läser mestadels skönlitteratur men även litteratur som riktar sig till elever med svenska som andraspråk på baskunskapsnivå. Ofta får eleverna lite svårare övningar än de som återfinns i de vanliga skolböckerna. Uppgifterna kan vara att läsa pocketböcker och sedan i muntlig och skriftlig form återberätta innehållet. De här övningarna kräver mycket större tålamod och engagemang från elevernas sida och är av helt annan karaktär än de övningsuppgifter som förekommer i förberedelseklass.

Inför en ny termin skriver Anna i ett kalendarium för terminen som innehåller information om de stora händelserna för varje vecka. Dessutom skriver hon alltid ett veckoschema för läxor och ett dagschema som visar vad eleverna under dagen ska komma att arbeta med. Varje dag inleds med en morgonsamling där eleverna själva läser upp dagens datum och går igenom namnsdagar, vad som serveras i matsalen och talar om dagens väder.

Vi arbetar med att sätta ord och lära sig svenska för att klara sig i vardagen och förstå det som händer runt omkring. Mycket samtal och diskussioner eftersom alla befinner sig på olika stadier i samma situation. Men den som kommit längre i sin språkutveckling samarbetar med den som inte kommit så långt genom dialogiska samtal för att utveckla sitt språk. Vi använder tavlan väldigt mycket. Koppla ihop tal med att skriva, lyssna och förstå (Anna).

Precis som Anna på Västerskolan börjar Gunilla varje ny dag med att läsa dagens datum i almanackan, vädret och matsedeln. Det är för att eleverna ska få struktur i vardagen och för att bygga upp språkkunskaper som är grundläggande i det svenska samhället. Inger är den enda av pedagogerna som inte nämner något om en sådan dagsrutin.

På Västerskolan börjar en nyanländ elev med få eller inga svenska språkkunskaper med att bläddra i bilderböcker. Inledningsvis arbetar eleven inte med stavning som hellre får komma i sista hand. Anna hänvisar till

uppnåendemålen i svenska som andraspråk som elever på nybörjarnivå arbetar med för att nå upp till godkänd nivå. Dessutom är återkoppling och uppföljning en viktig del för språkutvecklingen som återspeglas genom samtal om övningsuppgiften.

Anna försöker uppmuntra föräldrarna till att känna ett föräldraansvar och vara delaktiga i sitt barns inlärningsprocess. Ett föräldraintresse är även något som de andra pedagogerna strävar efter i sina klasser.

5.2.1. Metoder för inläring

Pedagogerna har olika åsikter om metoder för språkinläring. Ingen av dem nämner dock någon forskningsteori utan talar allmänt om språkinläring.

På Söderskolan förekommer inga speciella undervisningsmetoder i den dagliga skolundervisningen. Inger berättar istället om återkommande läxor som består i att kolla på svenska tv-program, läsa svenska tidningar och lägga märke till reklam som finns runtomkring på skyltar. Inger vill att eleverna klipper ur tidningsurklipp till lektionen för en gemensam genomgång. En annan metod för att lära eleverna språket är att uppmana dem till att träffa andra svenskar efter skolans slut. Ibland går klassen i samlad grupp till museer och några gånger har det förekommit att några i gruppen går runt i centrum och skriver upp saker som fångar deras uppmärksamhet.

Anna på Västerskolan förespråkar regelbunden läsning av litteratur och anser att läsning är en förutsättning för att man ska lära sig ett språk. Anna berättar att det finns en policy i området om att alla elever från förskolan till grundskolans sista år ska få tillfälle att möta en författare varje läsår. Mötet med författaren innebär att eleverna på ett naturligt sätt kommer i kontakt med skönlitteraturen. Dessutom går hela klassen till skolbiblioteket för ett personligt möte med en bibliotekarie en timme i veckan.

Gunilla menar att eleverna måste känna att undervisningen är meningsfull och att de vågar prata i klassrummet. De ska vara trygga i miljön och uppleva att det ger någonting att studera. Gunilla är den enda pedagogen som uttrycker att hon vill tillämpa ”en meningsfull undervisning” för sina elever. Hon berättar om *STOP-metoden* som hon planerar undervisningen efter. Metoden går ut på att eleverna ska känna sig lugna och trygga i klassrummet. Bokstaven S står för *struktur* när barnen vet vad som ska hända dag för dag. Bokstaven T står för *tala* som innebär att Gunilla är beredd att släppa allt hon har för händer när barnen visar att de vill och behöver prata. Då lyssnar hon alltid. Bokstaven O står för *organiserad lek* som handlar om att eleverna ska lära sig att följa vissa regler i idrotten. Slutligen står bokstaven P för *parents support*. Det är lika betydelsefullt att stötta föräldrarna till att vara delaktiga och vara ett stöd för sina barn som att själv stötta föräldrarna genom att bjuda in dem till skolan.

Det är väldigt viktigt att skapa en relation till elever och föräldrar eftersom eleverna ska lära sig en stor del av språket i skolan. De ska känna att de får utvecklas i sin egen takt (Gunilla).

5.2.2. Hur är en språkutvecklande studiemiljö?

För att elever ska utveckla det svenska språket inom en kort period borde undervisningens karaktär utformas efter elevernas behov och innehålla ett varierat inflöde. Under intervjun framkom det att två pedagoger förespråkar studier inomhus i den ordinarie klassrumsmiljön och två pedagoger försöker se till att undervisningen förflyttas mot andra platser utanför skolans väggar. Anna och Peter är de pedagoger som öppet förespråkar en studiemiljö utanför skolområdet om tillfällen ges och ekonomin gör det möjligt. Anna har beslutat att hennes elever i förberedelseklassen ska gå på regelbundna studiebesök medan Peters utslussningsgrupp håller till i grupprummet.

När Anna började arbeta på Västerskolan kunde hon utforma undervisningen som hon själv ville och använda det ekonomiska stödet som hon ansåg vore mest språkutvecklande för andraspråkeleverna. Baylandpengarna innebar större möjligheter till en varierad undervisningsform än den vanliga klassrumsundervisningen. Med det ekonomiska stödet har klassen stora möjligheter till att åka på studieresor vilket inträffar emellanåt. Det blir visserligen inte så många studiebesök men däremot en hel del dagsutflykter som att åka och bada, uppleva slottsskogen eller besöka olika museer och gallerier. Anna anser att en bra studiemiljö är när uppgifterna utförs genom samtal och diskussion. Om en uppgift går ut på att läsa en bok eller en specifik text så avslutas den alltid med att eleverna samtalar om det man har läst. Samma procedur sker med skrivuppgifter som avrundas genom en avslutande diskussion. Anna är övertygad om att eleverna utvecklar det svenska språket socialt med kompisar och vill att samtal och diskussioner fungerar som centrala delar i skolundervisningen.

Inger och Gunilla utför undervisningen mestadels i klassrummet och är sällan på studiebesök med förberedelseklassen eftersom deras scheman är utformade på ett sätt som innebär oregelbundna tider för elever som kommer och går vid olika tidpunkter. Studiebesök blir istället en företeelse som kan infalla när eleverna ha möjlighet att följa sin tillhörande klass på studiebesök.

5.3. Samarbete med ämneslärare

Samtliga pedagoger upplever att klasslärarna uppskattar förberedelseklassen eftersom vanliga klasser har en språknivå som andraspråkeleverna har svårt att nå upp till. Att samarbeta med ämneslärare verkar alla pedagoger sträva efter men hur samarbetet kan se ut skiljer sig mellan pedagogerna. Vid tidpunkten för

intervjun arbetar Annas klass med ett temaarbete inför det författarbesök som den här gången kom att vara Eva Susso. Klassens författartema handlar om kärlek som inleds med gruppläsning om Eva Sussos dikter eftersom hennes poesi generellt handlar om kamratskap och kärlek. Uppgiften är att använda språket till att konstruera ord och samtidigt bekanta sig med olika textformer. Om arbetet kring kärlekstemat beskriver Anna följande:

Jag har tryckt ut några dikter med olika svårighetsgrad. Vi har läst och pratat om våra tankar kring hennes dikter för att sedan göra en enkel modell som har resulterat i att de har skrivit en massa dikter själva. Jag skrev upp på tavlan början på tre meningar som skulle kunna bli en dikt. ”- Jag är, jag har och jag vill.” För några elever blev det liksom som en kick i baken och kunde skriva hur mycket som helst. Saken är den att det kan kännas svårt att planera uppgifter i en sådan här grupp men det gäller att vara lyhörd, vara flexibel och hela tiden våga ta tillfället i akt för det här kärlekstemat kom bara helt plötsligt. Det är därför som det är viktigt med en planering för varje dag så att man är tydlig med vad vi ska göra (Anna).

Återkommande författarbesök verkar inte vara något som förekommer på både Ingers eller Gunillas skola. Inger berättade istället att under den här perioden samarbetar förberedelseklassen med SO-lärarnas klass i år sju. Under perioden för studien följer förberedelseklassen klass sju och deras undervisning genom att arbeta med autentiska instuderingsfrågor. Inger anser att samarbetet innebär att klassen kan vara delaktiga i den ordinära klassundervisningen och att samarbete med de andra ämneslärarna är språkutvecklande dels för att eleverna kan komma ifatt jämgamla kamraters ämneskunskaper och dels hålla samma tempo som eleverna i vanlig klass. Inger har även ett kontinuerligt samarbete med lärarna i ämnet svenska och svenska som andraspråk och följer i regel alltid deras huvudtema. För tillfället har förberedelseklassen ett samarbete med svenskklasserna som behandlar ämnet litteraturhistoria i år nio. Inger påpekar att klassen visserligen arbetar med samma temaarbeten men utförandet blir mer komprimerat eftersom språkkunskaperna inte är lika omfattande som hos svensktalande barn. Klassen fokuserar mest på ordkunskap.

På Österskolan finns två arbetslag och Gunilla försöker samarbeta med det arbetslag som hon tillhör, men eftersom eleverna tillhör båda arbetslagen måste Gunilla ha kontakt med det andra arbetslaget också. Av den anledningen får eleverna möjlighet att träffa andra klasser varje vecka genom det schemalagda temaarbetet. På schemat finns tematiskt arbete en dag i veckan men Gunilla är inte frilagd till att kunna vara med på dessa timmar eftersom hon befinner sig i förberedelseklassens lokal. Eleverna kan alltså välja att delta i temaarbetet med elever från andra klasser på skolan eller att vara i klassrummet och arbeta med sina individuella uppgifter. De som har bra baskunskaper i svenska brukar dock vilja delta i temaarbetet och Gunilla vill uppmuntra eleverna till att delta.

5.4. Modersmålsundervisning

Alla elever på högstadiet ska bli erbjudna modersmålsundervisning men långt ifrån alla elever på skolorna har valt att delta i denna. Det visar sig finnas flera bakomliggande orsaker till det låga intresset. De tre skolorna har en eller flera modersmåls lärare men bara Västerskolan har anställt en modersmåls lärare i arabiska som förberedelseklassen har ett gott samarbete med. Peter berättar att de flesta elever vill ha modersmålsundervisning och Västerskolans rektor är väldigt tillmötesgående i det avseendet och beviljar alla ansökningar till modersmålsundervisning samtidigt som studiehandledning är svårare att erbjuda. Men även på Söderskolan och Österskolan är intresset för modersmålsundervisning litet. Inger försöker förmedla budskapet om att modersmålsundervisning är viktigt för språkinläringen. Hon menar att många gånger är det föräldrarna som inte vill att deras barn ska delta i modersmålsundervisning. Detta påstående känner även Gunilla igen och pekar på okunskap. Gunilla vill medge att eleverna på Österskolan har en rektor som är väl insatt i andraspråksutveckling och som vet vad som behövs för att stödja elevernas språkinläring. Österskolans rektor vill satsa ännu mer resurser på modersmål och studiehandledning.

När det gäller användandet av modersmålet i klassrummet har pedagogen Inger en annan syn än Anna och Gunilla. Grundregeln i Ingers klassrum är att inte tala olika modersmål utan hålla fokus på att tala svenska. Inger medger dock att om det behövs kan det vara okej att hjälpa en ny elev att översätta svenska ord och meningar till modersmålet. Det kan också vara en fördel om eleverna skriver ner ord som de förstår på modersmålet eller på det språk som är det starkaste språket när det är svårt att hitta ord på svenska.

I Annas klassrum jämför eleverna konkreta ord på olika språk genom att fråga varandra om vad de olika föremålen heter på de olika språken. Västerskolan satsar på att köpa in litteratur på flera språk för att arbeta med ordkunskap och förberedelseklassen använder många ordböcker till att lösa olika uppgifter. Anna uppmuntrar eleverna till att alltid ha med sig ordböcker när de träffar klassen. Om ordböcker som komplement i undervisningen avslöjar Anna:

En del är väldigt studievana när de kommer till skolan och använder ordböcker självmant medan det är svårare för andra att komma igång. Men nu har jag också börjat göra gemensamma övningar där alla ska sitta med en ordbok och det spelar ingen roll egentligen om man slår upp svenska till sitt modersmål eller svenska till svenska. Men bara så att man får in det. Man märker att det finns en stor ovana (Anna).

Gunilla uppmuntrar eleverna till att använda modersmålet i klassrummet genom att skriva ner ord på modersmålet vid sidan av svenskuppgifterna för att bygga upp den språkliga kompetensen på båda språken. Skolan har köpt in ordböcker på de flesta språken eftersom Gunilla påtalat att ordböcker är nödvändigt i

undervisningen. Av de fyra pedagogerna är det bara Gunillas elever som utmärker sig gällande studiehundledning. Alla i gruppen utom en elev har valt studiehundledning och skolans rektor har lovat att bevilja alla ansökningar om studiehundledning. Men av någon anledning har inte lika många elever visat något intresse för att delta i modersmålsundervisningen. Gunilla försöker dock påpeka betydelsen av modersmålsundervisning varje gång hon samtalar med elevernas föräldrar. Men som det ser ut idag är långt ifrån all modersmålsundervisning förlagd på Österskolan vilket kan vara en bidragande orsak till att så många av andraspråkseleverna inte vill ansöka om modersmålsundervisning.

5.5. Kan något förbättras på skolan?

Det kan vara intressant att fråga pedagogerna om det finns något som de själva upplever borde förbättras på skolan och på vilket sätt skolverksamheten för flerspråkiga elever kan förändras. Samtliga pedagoger är mycket nöjda med skolans resurser för andraspråkseleverna med det finns några punkter som de vill förbättra för elevernas utveckling.

Efter en stunds betänketid kommer Inger fram till tre önskemål om hur skolverksamheten på Söderskolan kan förbättras. Det första Inger vill förändra är studiehundledningen som kunde vara mer utvecklad. Hon önskar att andraspråkseleverna kunde få tillgång till mer studiehundledning på modersmålet och speciellt för en nyanländ elev vilket skulle kunna påskynda språkutvecklingen markant. I övrigt är modersmålsundervisningen bra men inte tillräckligt bra eftersom långt ifrån alla elever har valt att delta i modersmålsundervisningen. Därför är det andra önskemålet att föräldrarnas och elevernas inställning till modersmålsundervisning förändras. Det tredje önskemålet är en samlad förberedelseklass som kan underlätta elevernas inläringssituation genom att eleverna börjar och slutar i förberedelsegruppen samtidigt.

På Västerskolan arbetar en mattelärare som besöker förberedelseklassen på tisdagar men Anna anser att undervisningen kunde förbättras ytterligare om fler ämneslärare besökte och verkade i förberedelseklassen. Anna menar att med ämneslärarnas ämneskompetens i förberedelseklassen kan inläringen stärkas. Dessutom vill Anna få möjlighet till att delta i ordinarie klasser som "resurs" i ämnesundervisningen.

Peter anser att utslussningsgruppen visat sig vara mer positiv för elevernas utveckling än vad han förväntat sig. Han önskar att Västerskolan kunde utöka utslussningsgruppen till ytterligare grupper eftersom behovet av fortsatt stödundervisning är stort för andraspråkseleverna. Peter verkar dock vara införstådd med att ekonomi för detta inte finns för tillfället och är istället tacksam för fortsatt stöd till utslussningsgruppen. Peter upplever att det finns

drivande personer i stadsdelen som känner till situationen och som arbetar på att skapa fler utslussningsgrupper.

Gunilla är mycket nöjd med skolans resurser för andraspråkseleverna i hennes förberedelseklass. Hon anser däremot att ämnet engelska kan vara problematiskt för andraspråkseleverna. Pressen kan bli för stor för en del elever när de måste bli godkända i matematik, svenska och engelska. Det vanligaste är att eleverna blir godkända i alla ämnen utom engelska eftersom all fokus läggs på den svenska grammatiken. Det här fenomenet har länge varit ett problem för lärarna att lösa men nu har skolan infört nybörjarengelska på schemat för alla elever som upplever att de behöver mer träning i engelska. Men behovet är stort och det behövs mer tid till nybörjarengelska.

Många nyanlända elever är väldigt motiverade till att lära sig språket fort och har höga ambitioner när de börjar i utslussningsgruppen. För somliga elever blir utmaningen för stor och några elever kan känna sig hopplösa när de inte utvecklas i det tempo som de önskar eftersom de kan lösa uppgifterna på modersmålet men inte uttrycka sig lika bra på svenska. Många elever har ett bra ytflyt och visar att de kan prata mycket på svenska och på en mogen nivå men språkkunskaperna avslöjar den verkliga språknivån. Brister i språket visar sig till exempel när eleven ska läsa en text och återberätta texten på egen hand. Peter menar att det är svårt att hinna med veckoplaneringen eftersom majoriteten av tiden går åt till att diskutera allmänna saker. Han vill av den anledningen utveckla utslussningsgruppen så att elevernas behov blir tillgodosedda.

Nu är det en elev vars föräldrar har fått avslag och inte får komma till Sverige. Ibland får jag samtala individuellt med enskilda elever som är i svåra situationer och ge de andra eleverna uppgifter som de får arbeta med i sina klasser. Mycket tid går åt till att snacka med elever. Planeringen håller aldrig (Peter).

6. Diskussion

I detta avsnitt sammanställer jag resultatet och diskuterar vidare om vad som framkommit under intervjuerna med de fyra pedagogerna samt återknyter till lämplig litteratur inom ämnesområdet.

6.1. Förberedelseklassen gynnar elevernas språkinläring

Det sätt på vilket elever tas emot på skolorna och vilka rutiner som finns inför mottagandet av nya elever liknar varandra på många sätt. Den mottagande läraren på de undersökta skolorna gör alltid en individuell studieplan för den nya eleven och gemensamt för samtliga pedagoger är att de upplever förberedelseklassen som mycket positiv. De ser förberedelseklassen som en tillgång för andraspråkselevernas språkinläring eftersom eleverna kan få mer utrymme till att utvecklas och lära sig språket i sitt eget tempo. De strävar efter att se varje elevs behov och är samtidigt medvetna om elevernas komplexa inläringssituation som är att nå målen för godkänd nivå inom en kort tidsperiod. De är även medvetna om att elevernas dubbla uppgift som dels är att lära sig ett nytt språk och fortsätta utveckla sina kunskaper på det nya språket och dels komma ifatt jämgamla kamraters ämneskunskaper och behålla tempot i årskursens undervisning (Axelsson 2004:513). Många elever är oroliga över sin skolgång och vill lära sig språket snabbt. Pedagogerna gjorde en individuell studieplan med varje elev genom att sätta upp realistiska mål för den fortsatta språkinläringen. Alla pedagoger prioriterade en god relation med den enskilda eleven och strävade efter en förberedelseklass där eleverna kan känna gemenskap och trygghet. Pedagogerna var eniga i fråga om förberedelseklassen som det bästa alternativet för nyanlända elever som ska utveckla grundläggande språkkunskaper. Faktum är dock att elever har olika förutsättningar till att uppnå infödd nivå i svenska. Pedagogerna berättade om olika förutsättningar för olika elever, om att motivation, ålder, förkunskaper och tidigare skolbakgrund har stor betydelse för hur snabbt en elev kan tillägna sig ett andraspråk (Abrahamsson & Hyltenstam 2004:249).

En del elever blir frustrerade när de efter en längre period ännu inte kan använda språket i enklare vardagssituationer. Syftet med förberedelseklassen är att utveckla ett funktionellt språk inom en kort tidsperiod men inlärarens ålder har visat sig vara en viktig faktor för språkinläringen (Axelsson 2004:504). Men forskarna är oense om det existerar en kritisk period och vad åldern egentligen betyder för den slutgiltiga språkbehärsningen. Diskussionen handlar om huruvida full språkbehärsning kan uppnås då inläraren påbörjar

andraspråksinlärningen så sent som i pubertetsåldern. Det som enar forskarna är att det finns flera faktorer som spelar in på slutresultatet. Oavsett om det finns en kritisk period eller inte så uppnår långt ifrån alla inlärare infödd nivå i andraspråket, även de som påbörjar språkinlärningen i lägre åldrar (Lightborn & Spada 2000:50). Pedagogerna såg elevernas ålder, från 12 år till 15 år som något beklämmande eftersom eleverna har många kunskapsluckor att fylla igen.

Även språkkunskaperna på modersmålet kan vara bristfälliga och därför behövs undervisning på båda språken. På många skolor är modersmålsundervisning en ekonomisk fråga vilket kan vara en orsak till att så få elever i förberedelseklass har modersmålsundervisning efter skoltid. Vad som framkom i resultatet (5.4.) var att många av eleverna på skolorna har modersmålsundervisning men siffran är inte 100 procent. Ännu färre elever har studiehandledning på modersmålet och anledningen kan vara att skolorna avgör behovet. Eleverna på Österskolan är undantaget eftersom alla elever utom en har regelbunden studiehandledning. Axelsson (2004:510ff) menar att elevernas språkinlärning stärks om de får tillgång till undervisning både på modersmålet och på andraspråket. Det visade sig att de undersökta skolorna ser positivt på modersmålsundervisning och vill stödja eleverna att utveckla sitt modersmål. Pedagogerna köper in ordböcker på olika modersmål vilket stödjer läs- och skrivinlärningen på modersmålet. När eleverna uppmuntras till att använda modersmålet i undervisningen stärks dessutom elevens självkänsla och engagemang för skolarbetet. Inger var ensam om att inte uppmana eleverna till att tala modersmålet i undervisningen.

Pedagogerna är medvetna om att eleverna helst inom en kort period slussas vidare till vanlig klass men resultatet visar att tiden för utslussning skiljer sig åt beroende på vilken skola en elev placeras i. På Västerskolan är förhoppningen att eleverna ska slussas vidare inom några månader och på Söderskolan är tidsperioden allt mellan några månader fram till två år. Eleverna på Österskolan tillbringar längst tid i förberedelseklassen. I Gunillas klass är det vanligast att eleverna stannar i förberedelseklassen under en tidsperiod på två år vilket är en väldigt lång tid. Risken är att den totala övergången blir svår eftersom vanliga klasser många gånger inte har samma struktur som i förberedelseklassen.

6.2. Hur en språkutvecklande undervisning kan se ut

I en förberedelseklass är det vanligt förekommande att eleverna befinner sig på olika nivå i språket eftersom de har påbörjat språkinlärningen vid olika tidpunkter. Effekten av detta kan bli att eleverna blir tilldelade individuella uppgifter för att fokusera på att utveckla den egna kompetensen. Två av fyra pedagoger bedrev en undervisning som till viss del styrdes av individuella arbetsformer eftersom eleverna påbörjat språkinlärningen vid skilda tillfällen. Inger och Gunilla framhåller att eleverna i deras förberedelseklasser först och

främst behöver använda tiden till att arbeta med sin individuella utveckling och önskar att det fanns mer tid till att utföra övningar i smågrupper. Anna och Peter strävar efter en pedagogikform som fokuserar dels på enskilt arbete och dels på interaktionsövningar eftersom de upplevde att båda formerna är avgörande för hur väl eleverna lyckas med sina prestationer i skolan. Jag upplever dock att samtliga pedagoger har visioner om hur eleverna ska lyckas prestera goda resultat och samtliga har insett vikten av en kommunikativ språkundervisning. Lindberg (2005:102) understryker betydelsen av smågruppsövningar som kan påbörjas redan i ett tidigt skede eftersom inlärare på olika nivåer ger varandra ömsesidig stöttning. Genom att samarbeta i dialog får eleverna möjlighet att utveckla den egna språkproduktionen genom att reflektera, korrigera och ompröva det egna yttrandet. I interaktiva samtal får inläraren kännedom om luckor i andraspråket och kan reflektera över vad som borde utvecklas i den språkliga formen.

Eftersom de allra flesta elever påbörjar språkinläringen utan några kunskaper i svenska inleds undervisningen med läs- och skrivinläring för att eleverna ska stifta bekantskap med det svenska alfabetet. Gemensamt är att under den första perioden undervisar pedagogerna efter samma inlärningsmönster, som är att den nya eleven ger namn åt konkreta föremål i den närliggande miljön och lär sig pragmatiska regler för hur språket används av omgivningen. Därefter ökas svårighetsgraden och eleverna kan arbeta med utbyggnadskunskaper. Skillnaden är att svårighetsgraden ser olika ut i de tre förberedelseklasserna. Gunilla och Inger anser att nyanlända elever borde arbeta individuellt och att de andra eleverna i gruppen fokuserar på deras personliga uppgifter. Anna strävar efter att gruppen ska bidra till elevens inläring och genomför fler gruppövningar än individuella övningar. Eftersom eleverna har utvecklat baskunskaper när de börjar i utslussningsgruppen kan Peter fokusera mer på samtal och socialt samspel mellan eleverna i sin grupp. Pedagogerna Gunilla är dock den enda av pedagogerna som verkligen lyfter fram betydelsen av en *meningsfull* undervisning för att eleverna ska vilja utveckla en andraspråkskompetens.

I Ingers och Gunillas förberedelseklasser består arbetsmaterialet främst av skolböcker med olika läs- och skrivövningar. Efter en tid ersätts övningsboken med en ny bok på utvecklingstrappan. Elevernas kunskapsnivå analyseras genom läsebokens skrivövningar och språknivån bedöms genom kontinuerlig analys av rättning i böckerna. Anna däremot använder hellre gemensamma läs- och skrivövningar för att avslöja elevernas språk- och kunskapsnivå. Eleverna i Annas klass har tillgång till skolböcker som dock prioriteras i andra hand.

Pedagogerna anser att elevernas föräldrar har stor inverkan på elevernas studieresultat. Detta synsätt stämmer överens med tidigare forskning om ett positivt samarbete som både stärker eleven och föräldern (Axelsson 2005:525). Pedagogerna kämpar med att upprätthålla en god kontakt med elevernas föräldrar så att de kan vara insatta i sina barns skolsituation. Arvidsson m.fl.

(1996:44) understryker att en god föräldrakontakt oftast genererar större engagemang till skolarbetet.

Andraspråkselever behöver även få utrymme för personliga tankar och funderingar. Pedagogerna är överens om att samtal och diskussion utgör grunden för språkbehärskning. Men det är bara Anna och Peter som prioriterar diskussion som det viktigaste momentet i undervisningen. Inger och Gunilla nöjer sig med att dagligen arbeta med skolböckerna, även om det valet sker mer eller mindre omedvetet eftersom eleverna påverkas av tidspressen som att hinna med läxor och uppnå målen för godkänd nivå.

6.2.1. Undervisningsmetoder

Samtliga pedagoger upplever att deras undervisningsmetoder är de bästa sätten för att lära ut svenska. Men att döma av studiens resultat använder pedagogerna olika undervisningsmetoder och det som är intressant att diskutera är huruvida undervisningssätten påverkar språkutvecklingen hos andraspråkselever. Pedagogerna med lång erfarenhet, Inger och Gunilla använder överlag traditionella undervisningssätt med fokus på övningsböcker med färdiga läs- och skrivövningar. De nyutexaminerade pedagogerna Anna och Peter försöker däremot undvika läroböcker och förespråkar hellre muntliga gruppövningar. Likväl hävdar samtliga pedagoger att de använder mycket samtalsövningar i den dagliga skolverksamheten men det är bara Anna på Västerskolan och Peter i utslussningsgruppen som utförligt kan beskriva på vilket sätt samtalsövningar dominerar som undervisningsmetod i deras klassrum.

Pedagogerna kan därmed indelas i två kategorier, Anna och Peter i den första kategorin som utformar undervisningen efter ett sociokulturellt perspektiv på lärande, när inläring sker genom socialt samspel tillsammans med läraren och eleverna. I den andra kategorin placeras Inger och Gunilla vars undervisningsmetoder liknar det behavioristiska synsättet på inläring. Ingers och Gunillas undervisning påminner om en traditionell undervisningsform där inläring sker genom skolböcker och genom individuellt arbete. Det förekommer även övningar i smågrupper men i regel utformas undervisningen av elevernas individuella klasscheman. Läxor som eleverna får från den tillhörande klassen går alltid före gemensamma gruppövningar. Eftersom hela gruppen kan vara samlad vid några fåtal tillfällen i veckan blir det svårt att planera någon längre övningsuppgift i grupp. Samtidigt har Inger och Gunilla vissa åsikter som lutar åt ett sociokulturellt perspektiv eftersom de anser att språkutveckling sker genom att utöva språket i muntlig form.

Faktum är ändå att samtliga pedagoger använder olika undervisningsmetoder. Eleverna i Annas förberedelseklass arbetar sällan enskilt och samarbetar oftast i smågrupper där majoriteten av läs- och skrivövningarna utförs genom samtal och interaktion mellan lärare och elever. Detta skiljer sig från Ingers och

Gunillas förberedelseklasser som till största delen arbetar med individuella övningar. Annas förberedelseklass har ett samlat schema som gör att grupparbeten kan bli enklare att förverkliga eftersom hela gruppen nästan alltid befinner sig i klassrummet vilket är något som varken Inger och Gunilla har. Samtal är huvudmomentet i utslussningsgruppens klassrumsundervisning och Peter upplever att samtalsbehovet är stort och som tar mycket utrymme i den ordinarie undervisningen. Han anser att eleverna i utslussningsgruppen kan få möjlighet att uttrycka sina innersta känslor vilket kan vara bra såväl för elevens känslomässiga som språkliga utveckling.

Struktur verkar vara en grundprincip i samtliga förberedelseklasser utom hos Inger. Gunilla och Anna har en tydlig genomgång varje morgon inför arbetsmomenten. Arvidsson m.fl. (1996:23) menar att det är viktigt med tydlighet eftersom eleverna i förberedelseklassen oftast behöver utveckla större förståelse för språket gällande innehåll och form i undervisningen. Genom att införa en daglig rutin skapas trygghet inför arbetet som exempelvis kan vara att varje dag gå igenom dagens datum, väder och maträtt. Den dagliga rutinen innebär att eleverna vet vad som kommer att hända varje dag. Den enda nackdelen som jag kan se är när eleverna börjar på gymnasiet och förmodligen inte möter en sådan rutin, måste de strukturera inläringen själva.

Även om mitt material är begränsat framgår det att synsättet på inlärningsförutsättningarna skapar undervisningsformen. Och visst når eleverna goda resultat när deras lärare tror på deras förmåga och är engagerad i deras lärande. De pedagoger som förespråkar ett dialogiskt klassrum behöver dock vara tydliga och ge eleverna konstruktiv kritik samt tydliga ramar för att nå de mål som ska uppnås (Dysthe 1996:243).

6.3. Slutsats

Det borde vara en självklarhet att lärare ser positivt på elevernas inläring i förberedelseklassen. Varje individs utgångsläge är unikt men en medveten och kunskapsrik undervisning kan påverka andraspråkselevens skolframgång.

Pedagogerna visade sig dela liknande ambitioner och visioner för andraspråkseleverna. De anser att eleverna är självständiga individer som i skolan får möjlighet att utveckla språket. Beroende på intresse för studierna har eleverna alla förutsättningar för att lyckas att bli goda talare av det svenska språket.

En av mina forskningsfrågor var att ta reda på vilka pedagogiska undervisningsmetoder som figurerar i förberedelseklasser. Resultatet visar att alla pedagoger är införstådda med hur deras elever ska nå målen för godkänd nivå i svenska. Ingers och Gunillas undervisningsmetoder lutade åt traditionella arbetssätt med individuella övningsuppgifter och Annas och Peters mot ett sociokulturellt arbetssätt med sociala övningar. Som lärare måste man fundera

över vilka av eleverna som behöver arbeta mer individuellt och vilka som kan utvecklas bättre genom ett dialogiskt samspel. Båda undervisningssätten är beroende av varandra och det går inte att utesluta något av undervisningssätten men det måste dock finnas en balans mellan individuellt och socialt arbete. Dysthe (1996:222ff) beskriver en monologisk undervisning som ett behov av kontroll över klassrumssituationen. Inger och Gunilla är ett exempel på detta, eftersom eleverna i deras klasser får lärarstyrda aktiviteter som utgår från läroböckernas information. Nackdelen är att eleverna inte får möjlighet att reflektera över innehållet och återknytta till egna erfarenheter. Den bästa undervisningen är snarare när eleverna kan reflektera över inlärningsprocessen genom att använda språket. Detta sker genom en dialogisk undervisning. Interaktiva arbetsformer kan vara ett effektivt sätt för lärande genom att eleverna delas in i grupper och tilldelas olika roller för att gemensamt bidra till en lösning. Alla gruppmedlemmar förväntas att aktivt delta genom att någon elev i gruppen exempelvis fokuserar på grammatik och en annan på att redovisa muntligt. På det här sättet ansvarar varje elev för uppgiftens slutresultat (Lindberg 2005:104). Men hur en pedagog utformar undervisningen är mycket individuellt och varje lärare får ansvara för elevernas resultat. I ett dialogiskt klassrum är det inte självklart att grupparbeten och samtalsövningar är riskfria. Med interaktionsövningar kan läraren förlora kontrollen över gruppen och är beroende av att elevgrupperna tar uppgiften på allvar. Det är inte heller säkert att alla i gruppen tar plats i diskussionen och talutrymmet kan bli snedfördelat mellan individerna (Dysthe 1996:225). Gibbons (2002:26) vill ändå understryka att språkinläring som baseras på den sociokulturella teorin lär eleverna att bättre utveckla språket men också hur de ska använda kunskapen i olika sammanhang. När eleverna påbörjar undervisningen så sent som på högstadiet, som eleverna i min studie, kan det vara svårt att lägga upp undervisningen så att den inte upplevs som barnslig av andraspråkseleverna. Innehållet är samma som för lägre åldrar vilket kräver att arbetssättet anpassas efter elevernas ålder (Arvidsson 1996:50).

Sammanfattningsvis kan min studie avslöja att flerspråkiga elever gynnas av en sociokulturell stödjande miljö och att pedagogerna i studien vill erbjuda eleverna en dialogisk klassrumsundervisning. Resultatet visar dock att pedagogerna utövar en pedagogik som tillåter att både modersmålet och svenskan talas i undervisningen vilket stärker elevernas lärande. Förberedelseklassen innebär stora möjligheter för att utveckla språkkunskaperna både på modersmålet och på andraspråket. Men hur lång tid eleverna behöver vara i förberedelseklassen beror helt och hållet på den enskilda eleven. Pedagogerna ansvarar för att tiden i förberedelseklassen utnyttjas på bästa sätt genom att eleverna får tillgång till ett rikt inflöde för att utveckla ett funktionellt språk och för att känna sig väl förberedda inför samhällslivet.

Min studie visar att många pedagoger inte vill få den egna undervisningen granskad av någon utifrån, även om syftet är att granska pedagogiken och inte

pedagogen. Pedagogerna i min studie har dock varit positiva inför undersökningen och visat intresse för mina forskningsfrågor vilket kan betyda att de är öppna för tolkningar. Dessutom bidrar pedagogernas engagemang till en vidare insikt i den egna klassrumsundervisningen och en förståelse för hur undervisningen kan omformas och förbättras inför framtidens förberedelseklass.

6.4. Förslag till vidare forskning

Den här studien har kretsat kring pedagogernas synsätt om en språkutvecklande undervisning för andraspråkselever i förberedelseklass. Det vore även intressant att göra en undersökning utifrån ett elevperspektiv. Studien kan utföras genom djupintervjuer med elever i förberedelseklass och genom att följa elevernas inlärningsprocess under en längre tid.

Referenser

Litteratur

- Abrahamsson, Niclas & Hyltenstam Kenneth 2004. Mognadsbegränsningar och den kritiska perioden för andraspråksinläring. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Arvidsson, Gunnel m.fl. 1996. *Basgrupp – för vem och hur? Om invandrarelever med otillräcklig skolbakgrund*. Göteborg: InvandrarPedagogiskt Centrum, IPC.
- Axelsson, Monica 2004. Skolframgång och tvåspråkig utbildning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, Monica 1999. *Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs*. Rinkeby Språkforskningsinstitut, Stockholm.
- Bergman, Pirkko 2000. Andraspråks eleverna och deras förutsättningar. I: *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial*. Stockholm: Skolverket.
- Dysthe, Olga 1996. *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur: Lund.
- Gibbons, Pauline 2006. *Stärk språket, stärk lärandet. Språk och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråks elever i klassrummet*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Hyltenstam, Kenneth 1993. Om kunskapsfältet svenska som andraspråk. I: *Svenska som andraspråk. Lärarbok 2*. Stockholm: Utbildningsradion och Natur och kultur.
- Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.
- Lagerholm, Per 2005. *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lightborn, Patsy & Spada, Nina 1999. *How language are learned*. Hong Kong: Oxford university press.
- Lpo 94 2005. *Lärarboken*. Stockholm: Lärarnas riksförbund.
- Lindberg, Inger 2005. *Språka samman. Om samtal och samarbete i språkundervisning*. Natur och kultur: Stockholm.
- Nordheden, Inger 1996. Barn från olika kulturer berikar varandra. I: Hultinger, Eva-Stina & Wallentin, Christer. *Den mångkulturella skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Patowski, Mark 1980. *Language learning* 30/2: 449 - 72 I: The sensitive period for the acquisition of syntax in a second language.

Sjöqvist, Lena och Lindberg, Inger 1996. Svenska som andraspråk – varför det?
I: Hultinger, Eva-Stina & Wallentin, Christer. *Den mångkulturella skolan*.
Lund, Studentlitteratur.

Wikström, Inger 1996. Samhällsorienterade ämnen är språk och kultur. I:
Hultinger, Eva-Stina & Wallentin, Christer. *Den mångkulturella skolan*.
Lund, Studentlitteratur.

Internetadresser

Skolverket, 2000. *Kursplaner - Svenska som andraspråk*.

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV> Hämtad: 2008-03-10

Intervjuer

Intervju med Inger på Söderskolan i Göteborgs stad 2008-03-20

Intervju med Peter på Västerskolan i Göteborgs stad 2008-04-02

Intervju med Anna på Västerskolan i Göteborgs stad 2008-04-02

Intervju med Gunilla på Österskolan i Göteborgs stad 2008-04-10

Bilaga 1

Intervjuguide för pedagoger

- Hur länge har du arbetat som lärare?
- Vilka ämnen har du i din lärarutbildning?
- Upplever du att dina kolleger förstår betydelsen av att elever som inte behärskar språket påbörjar sina studier i förberedelseklass?
- Vilka bedömningar görs av nyanlända elever?
- Vilket mottagande får eleven i förberedelseklassen?
- Ungefär hur länge brukar en elev gå i förberedelseklass?
- Hur går det till när eleven ska börja i vanlig skolklass?
- Hur gör eleverna för att lära sig ett nytt språk?
- Vilka metoder använder du för att lära ut svenska?
- Använder eleverna modersmålet i undervisningen?
- Vilka fördelar och nackdelar ser du med modersmålsundervisning?
- Samarbetar du med andra lärare på skolan, t.ex. genom temadagar/temaarbete för att tillsammans utföra språkutvecklande uppgifter?
- Hur är en språkutvecklande studiemiljö? (Utvecklas eleverna bäst inne i klassrummet eller någon annanstans?)
- På vilka sätt tycker du att undervisningen av nyanlända elever skulle kunna förbättras på din skola?